

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 929TESLA N.

СЛОБОДАН БЈЕЛИЦА

Марк Ц. Сајфер

**ЧАРОбЊАК – ЖИВОТ И ВРЕМЕ НИКОЛЕ
ТЕСЛЕ, БИОГРАФИЈА ЈЕДНОГ ГЕНИЈА**

Stylos, Нови Сад, 2006, стр. 600

Пред нашом читалачком публиком недавно се појавио превод обимне студије америчког психолога и графолога Марка Сајфера о Николи Тесли, једном од највећих умова минулог века. После више од четврт века истраживања и написане докторске дисертације о Николи Тесли, Марк Сајфер је на енглеском језику објавио књигу која је, по оцени стручне јавности, надмашила све досад написане биографије нашег највећег научника.

После анализе порекла, описа детињства и школовања Николе Тесле, Сајфер као преломни моменат у научниковом животу недвосмислено истиче његов долазак у Њујорк. Потанко описује Теслин сусрет са Едисоном и њихов доцнији разлаз, оснивање сопствене електричне компаније, партнерство са Вестингхаусем, као и односе са сународником и колегом Михајлом Пупином те са финансијером Ц. П. Морганом. Сајфер потврђује претпоставке о многим Теслиним патентима који су били приписани другим проналазачима, од којих је најпознатији случај Марконија и радија (Сајфер Теслу назива „оцем радија”). Детаљно су објашњени и

Теслини напори да прими сигнале из свемира у својој лабораторији у Колорадо Спрингсу, његова намера да оснује Светски телекомуникациони центар и, у ту сврху, градња торња Ворденклиф. Крајњи Теслин циљ, по његовим сопственим речима, био је: „откривање тајне природе”. Као Теслине најзначајније изуме Сајфер издваја: индукциони мотор, систем преноса електричне енергије, флуоресцентно и неонско осветљење, бежичну комуникацију, даљинско управљање и роботiku. Тесла је сањао и о бежичном преносу енергије, али како није имао смисла за бизнис, ни један од својих проналазака није успео да уновчи, те је умро у сиромаштву 1943. године. Никада није добио Нобелову награду, иако је за њу био номинован.

Један аспект остале биографије Николе Тесле, барем оне које су до сада код нас објављене, не сагледавају онолико свеобухватно колико то чини Сајфер. Ради се о врло деликатном и контраверзном питању односа Николе Тесле и америчке владе, који није ништа мање споран него његов однос са својим колегама научницима и проналазачима. Наиме, Никола Тесла је свакако био веома интересантан америчким и војним и цивилним структурама пре свега због својих изума који су се могли употребити, или злоупотребити, у војне сврхе.

Рат који је 1898. године избио на Куби између Шпанаца и Американаца подстакао је све тада најкреативније инжињере да свој ум усмере у правцу унапређења ратне технике. Међу њима је био и Тесла, који је искористио прилику да јавности представи свој рад на стварању теледиригованих бродова, подморница и торпеда, који би без посаде могли да постигну врло ефикасне убојне резултате. Иако је изазвао велико интересовање како научне тако и шире публике, Теслин рад није наишао на разумевање америчке морнарице, чији су команданти сматрали да су Теслини изуми на том пољу веома несигурни. Они су били заинтересовани једино за бежичну телеграфију, чију су употребу могли да омогуће и други изумитељи. После завршетка рата оружја више нису била у жижи интересовања јавности, али је Тесла наставио да ради свој пионирски посао на пољу теледиригованих пројектила, још увек без разумевања америчке владе. Још горе, како пише Сајфер, током Првог светског рата на Теслу је чак пала сумња да је, вољно или невољно, припадник пете колоне, а све на 568

основу његових пословних и научних веза са кајзеровом Немачком, посебно компанијом Телефункен. Када је штампа почела да преноси сензационалистичке извештаје да Немци користе некаква летећа торпеда, сам Тесла је демантовао било какву могућност да таква оружја постоје, као и своју евентуалну повезаност са њима. Чак је и оштро осудио немачки царски режим, квалификујући га као „ђаволски уређај за научно, немилосрдно, масовно уништење о којем нико пре није ни сањао”. Коначно, због сумње да их немачки шпијуни користе ради комуникације са подморницама, неки Теслини експериментални објекти били су уништени од стране америчких снага безбедности.

Ипак, када је ратна еуфорија прошла, заборављене су све сумње и Тесла је опет постао веома цењен у америчком високом друштву, у пријатељским односима са личностима из самог врха политике, бизниса и уметности. Током двадесетих а посебно тридесетих година, када се у ваздуху осећала атмосфера наступајућег рата, Тесла је често пунио ступце штампе најавима својих изума који би се могли користити у предстојећем сукобу, пре свега разних летелица, а посебно тзв. зрака смрти, неке врсте ласера који би се користио за одбрану од непријатељске авијације. Као пацифиста, Тесла је маштао о ситуацији када би свака земља имала то његово оружје као фактор одвраћања, наивно сматрајући да би то онемогућило било који рат у будућности. „Моје откриће уклања претњу рата”, одушевљено је тврдио Тесла. Колико је он далеко стигао са реализацијом свог пројекта, аутор ове књиге није успео да докучи, али је поуздано утврдио да су крајем тридесетих година Теслу озбиљно контактирали представници војних министарстава како Сједињених Америчких Држава, тако и Југославије, Чехословачке и Енглеске. Око Тесле су се врзмале и личности које су биле познате по нацистичком и германофилском опредељењу, а амерички полицијски органи су још од почетка двадесетих година сумњичаво гледали на Теслину оријентисаност ка Совјетској Русији и његово присуство скуповима једне просовјетске организације у Америци. Наводно је сам Лењин позивао Теслу да дође и да изврши електрификацију прве земље социјализма, али је Тесла то одбио. Да у левичарском правцу утиче на Николу Теслу Американци су сумњичили његовог рођака Савицу Косановића, који је после рата постао амбасадор Титове Југославије у Вашин-

гтону. Иако се не упушта у детаље у ту проблематику, писац сматра да је наводно опредељење Тесле за партизанску борбу током Другог светског рата била фама коју је сам Косановић створио, а да је остарели научник више ценио легитимистичку опцију и младог краља Петра, са којим се пред смрт и састао. Ипак, као и све из његовог живота, и Теслина политичка опредељења остала су и још увек отворено питање, јер су она била прилично контрадикторна, и кретала су се од једног друштвеног елитизма па све до одушевљености комунистичким идејама.

Колико је Никола Тесла и због чега у ствари био занимљив америчким властима најбоље се види по ономе што се десило после његове смрти, а што Сајфер описује у поглављу „ФБИ и Теслини документи”. Одмах по смрти великог научника, јануара 1943. године, полицијски агенти покупили су све документе који су били остали иза њега. Операцију је лично надгледао Џорџ Едгар Хувер, сива еминенција ФБИ-а, а за Теслину заоставштину заинтересовала се и војна обавештајна служба. Оно што их је највише занимало били су фамозни зраци смрти, које је требало обезбедити за савезничке арсенале и спречити да падну у руке било Немцима, било Совјетима. Је ли Тесла оставио било какве употребљиве моделе тајног оружја, аутору књиге разумљиво није било омогућено истражити, али су се током хладног рата појављивале сумње да су Руси дошли до Теслиних нацрта, или пак да их користе Американци. Када је Реган промовисао свој план Рата звезда, многе је то асоцирало на Теслине идеје од пола века раније. Но, како сам Марк Сајфер на крају ове одличне књиге закључује, тај део приче заувек ће остати мистерија.